

KORUPCIJA U TRANZICIJI

Autor: Dr Srećko Novaković

Dr Dragan Djuranović

Abstrakt:

Transformacija sistema vrednosti i mentaliteta, kao sastavni deo tranzicije, protiče usporeno i uz određene posledice. Vrednosti koje su favorizovane u starom sistemu (jednakost, zajedništvo, kolektivizam), treba da budu zamenjene univerzalnim demokratskim vrednostima (individualizam, demokratija, ljudska prava i sloboda, preduzetništvo, privatna svojina, pravedna privatizacija i slično). Građani su većinom, verujući u sistem starog shvatanja i principa, dočekali promene nespremni, verujući da će kraj komunizma odmah doneti demokratiju koja po automatizmu generiše ekonomsku, socijalnu i političku sigurnost, kao i povećanje opšteg kulturnog nivoa. Borbom protiv korupcije u svim oblicima pojavljivanja, a samim tim i u tranziciji, nijedna država se ne može pohvaliti sa visokim rezultatom. Ovakva tvrdnja se može obrazložiti i brojem procesuiranih predmeta koji su nadležni organi obradili.

Korupcija je, po osnovnim obeležjima, jedan od oblika socijalne patologije. Njeni pojavni oblici se menjaju paralelno sa promenama u društvu. Dakle, osim u standardnim pojavnim oblicima, suštinski svaka novina u modelovanju pojedinih poslova gde je participant državna administracija, korupcija se može javiti u novoj formi pojavljivanja. Ovo navodi na postojanje njene osobine prilagođavanja novonastalim situacijama. Kad govorimo o uzrocima korupcije onda podrazumevamo da je, osim standardnih uzoraka korupcije, tranzicija kao proces njen mogući uzrok.

Ključne reči: *tranzicija, privatizacija, korupcija, finansijske transakcije, finansijski kriminal, špekulacije.*

1.UVOD

Privatizacija je centralno pitanje u zemljama u tranziciji i predstavlja njen centralni deo. Uspeh njenog sprovođenja definiše budući razvoj ekonomskog, socijalnog, pa i političkog sistema. Dakle, interes države koja sprovodi postupak privatizacije je da postupak sprovođenja privatizacije bude u skladu sa definisanim pravilima. Svako odstupanje od načela sprovođenja postupaka može iskompromitovati proces i ugroziti i poljuljati poverenje u državi, što u krajnjem, može imati nesagledive posledice. Privatizacija je izuzetno složen proces, kao koncept i mnogo je lakše braniti opravdanost potrebe privatizacije, nego sprovoditi postupak. Posebno u tranzicionim zemljama, gde se proces sprovodi uz velike limite i teškoće, a ujedno, kroz veliku lupu javnosti. Recimo, privatizacija nekog preduzeća na Balkanu znači prodaju preduzeća nepoznatom vlasniku, sa pitanjem boniteta novog vlasnika i neizvesnošću uspeha novog vlasništva.

Sam proces sprovođenja privatizacije, može biti uzrok korupcije. Transformacija vlasništva kapitala, ukoliko se ne vrši na zakonit i transparentan način, otvara velike mogućnosti za korupciju.

Efikasnost državnih preduzeća je niža nego kod privatnih preduzeća, a državnim preduzećima je svojstveno birokratsko upravljanje, gašenje individualnih kreacija, slaba motivisanost i kasno reagovanje na tržište i druge promene. Obeležja državnog preduzeća je veliki gubitak u poslovanju i način prikrivanja (socijalni mir) i slično. Ovo su neka od bitnijih obeležja, koja preduzeća u državnom, ili već zastarelom društvenom vlasništvu, stvara Vladi velike probleme u pokrivanju deficita i negativnog finansijskog rezultata, Privatizacija ovih preduzeća, kod kojih je moguće sprovesti privatizaciju (osim monopola i strateških državnih interesa), je poželjna, tako da iskustva u sprovođenju procesa definišu određene prednosti ali i mane. Neke od njih su smanjivanje budžetskog deficita, povećanje poreskih prihoda, povećanje ekonomske efikasnosti. Državno vlasništvo prelazi na individualne vlasnike, čime se smanjuje vladino mišljenje u odluke koje donosi privatizovano preduzeće, razvoj tržišta kapitala, stvaranje realnih mogućnosti i korupciju i koruptivno delovanje. To su neko od najznačajnijih efekata privatizacije, čiji različiti modaliteti ove efekte povećavaju u manjoj ili većoj meri, u zavisnosti od toga koji je modalitet u pitanju. Ovaj rad će pokušati da analizira domete i nedostatke u borbi kod zemalja u razvoju, kao i sugestije koje sadrže elemente dinamičnije prevencije korupcije u tranziciji.

2. MODELI PRIVATIZACIJE I KORUPCIJA

A MODEL PRODAJE

Model prodaje je takav model koji se više odnosi na zemlje sa razvijenom tržišnom privredom, ali ima simpatije i kod zemalja u procesu tranzicije. Osnovne karakteristike se ogledaju kroz dobre i loše strane. Dobre strane su da prodaja obezbeđuje sredstva¹, zatim privlačenje stranih investitora, alokacija sredstava po principu interesa, dobijanje pravih solventnih vlasnika, kao i jednostavnost modela u postupku primene.

Slabije strane ovog modela su nezavisnost u dinamici procesa, ograničenja kapitala kod zemalja u tranziciji, problem procene vrednosti preduzeća i akcija.

Javna prodaja akcija je najčešće uprošćeni model privatizacije za prodaju akcija državnih preduzeća u kompletu ili segmentirano, potencijalnim kupcima (investitorima). Javna prodaja akcija može se sprovoditi preko određenih investicionih kuća. Obzirom na to da zemlje u procesu tranzicije imaju takve subjekte, rizik prodaje preuzimaju na sebe sa svim posledicama koje mogu proisteći iz ovakve odluke.² Postupak prodaje mora biti izveden na osnovu odredbi i propisa koji proističu iz i odredbi pozitivnih propisa. Ovo naročito iz razloga mogućih zloupotreba koje mogu stvoriti korupciju. Postupak definisanja procedure i pravila koja će omogućiti realizaciju modela jako je osetljiv na moguće zloupotrebe. Ti osetljivi segmenti su, najčešće, kod primarne emisije akcija, utvrđivanje procene vrednosti preduzeća, kao i cena akcija.

Zloupotrebe koje mogu nastati u procesu sprovođenja aktivnosti, mogu biti motivisane koruptivnim delovanjem. Utvrđivanje procene vrednosti preduzeća, po iskustvu kod nas i van naših granica, je veliki problem, a posebno ako se radi o tranzicionom ambijentu, jer mnogi parametri koji utiču na realnu procenu mogu biti izostavljeni. Sa druge strane, knjigovodstvena vrednost obično može biti visoka (iz više razloga), kao i preniska, tako da suštinski ne predstavlja sliku realnog stanja, jer tehnologija i sredstva mogu biti stari, kao i drugi parametri, tako da daju nerealnu sliku. Procena vrednosti može biti uzrok korupcije, posebno u zemljama u tranziciji. Namera o kupovini akcija preduzeća je često želja i motiv potencijalnih investitora da dođu, ili do akcija, ili do kontrolnog paketa, na što lakši način.

Aukcijska cena je bitan element kojim država reguliše balans

¹ J, Kornai, Put u slobodnu privredu, Beograd, 1992, strana 74.

² B. Mijatović, Privatizacija, Beograd, 1993, strana 65.

podmirivanjem širem sloju stanovništva, a naročito kada želi da akcije budu dostupne šire i po manjoj ceni (fiksna i aukcijska). Prvi slučaj karakteriše fiksna cena akcija, gde država reguliše iznos. Suviše mala cena može biti povod za ubeđivanje da je kapital dat u bescenje, dok veće cene mogu biti razlog da se proda mali deo (gde se uključuje manji deo stanovništva).

Aukcijska cena ima set prednosti u odnosu na fiksne cene.³ Smanjenje mogućnosti korpucije je jako bitan argument kod biranja modela cena, jer korpucija može komprimovati ceo proces ma koliko ona bila mala. Ovaj model podrazumeva punu transparentnost u pripremi, jer je to interes i države. Problem koji se javlja kod ovog modela je njegova primena u zemljama u tranziciji. Nepostojanje sekundarnih tržišta i loša obaveštenost su neke od loših strana primene u tranzicionim zemljama.

Privatna prodaja akcija je takav model kod kog država prodaje deo svojih akcija prethodno poznatom investitoru. Uglavnom ovaj model se primenjuje u slučajevima kada je država zainteresovana za funkcionisanje preduzeća i posle privatizacije.

Ovaj model ima nedostatak koji se manifestuje kao sumnja u izbor investitora, cene, kao i nekih drugih elemenata koji su bitni za izbor investitora. Da bi se izbeglo špekulacijama koje su obično prateći sadržaj posle izbora investitora, treba pribеći favorizaciji transparentnosti svakog značajnog detalja prilikom izbora u ovom modelu.

Model prodaje sredstava se može realizovati kroz nekoliko situacija. Prva od njih je prodaja dela preduzeća sa namerom da se smanji preduzeće. Druga situacija je da se, zbog lošeg interesovanja koje je rezultat loše poslovne pozicije preduzeća, ono teško može prodati, pa sledi gašenje ili prodaja njegove imovine. Treća situacija karakteriše prodaju preduzeća kao imovine, zbog pojedinih olakšica koji ovakvoj prodaji daju prednost. Tehnički gledano, ovaj model je sličan prethodnom (privatnoj prodaji). I kod ovog modela možemo konstatovati da je mogućnost korpucije slična kao u prethodnom modelu, uz dodatnu mogućnost koja proističe uz sve tri moguće situacije prilikom prodaje.

Prodaja preduzeća menadžerima ili zaposlenim je karakterističan za razvijene tržišne privrede. Jedan od značajnih oblika ovog modela je emisija akcija u cilju kapitala, poznat kao 'dokapitalizacija'. Ovaj model je, uopšte, značajan za preduzeća koja su u finansijskim i drugim problemima. Obzirom na to da su menadžeri i zaposleni obično različito motivisani, država favorizuje ovaj model kako dva prethodna modela nisu realno ostvarljiva. Ovim se sprečava otpuštanje zaposlenih, pa u tome i leži razlog njihove veće zainteresovanosti za ovaj model. Takođe,

³ Pre svega do lokacije akcija po interesnom principu, dobija se tržišna vrednost kao postizanje veće cene od fiksne zbog većeg interesovanja u pojedinim slučajevima, gde se ostvaruje i veći prihod).

ono što je značajno je da je model prisutan u zemljama u tranziciji, a razlozi forsiranja ovog modela prema zaposlenima su obično političke prirode. Ovaj model ima ozbiljnih nedostataka. Mogućnost davanja menadžerskoj strukturi po različitim strogo nedefiniranim kriterijumima je veliki. Preduzeća koja se mogu privatizovati na mnogo bolji i transparentniji način i menadžment koji im određuje pozicije u sistemu, mogu rešiti postupak privatizacije u svoju korist. Ovakav postupak otvara mogućnost sumnje u regularnost namera menadžmenta, kao i raznih zloupotreba i manipulacija od strane menadžera. Na taj način se dovodi u pitanje niz postupaka i radnji na sprovođenju modela i efikasnost preduzeća posle sprovedenog postupka.

Ovaj model pruža mogućnost rešavanja problema u preduzeću posmatrano sa jedne strane, međutim ovaj model sa svojim nedostacima otvara sumnje u regularnost postupka, kao i niza elemenata koji iz takvog postupka proističu, pa i korupciju u delu prodaje preduzeća menadžerima. Upravo zbog toga model ima veliki propust u delu poštovanja principa koji afirmišu regularnost postupka privatizacije.

Iznajmljivanje preduzeća prodrazumeva da se preduzeće može izdati licu (pravnom ili fizičkom), na određeni vremenski period i uz određenu naknadu, da vrši poslove upravljanja preduzećem. Model se realizuje kroz ugovor o upravljanju ili zakupu. Kod zakupa, preduzetnik preuzima sav rizik poslovanja kao i sve radnje koje vode većoj efikasnosti ukupnog subjekta.⁴ Postupak davanja preduzeća u zakup, kao i utvrđivanje stvarnih razloga za davanje preduzeća u zakup, mogu biti predmet zloupotreba. Rizik poslovanja, koji se garantuje imovinom preduzeća, takođe, može biti razlog za zloupotrebe što i ukazuju situacije iz prakse. Ovu su neki od načešće verovatnih situacija koje se mogu desiti, ali zato treba definisati stvarne razloge i uslove kada izdavati preduzeće i pod kakvom procedurom (strogo poštujući transparentnost i proširiti lepezu odgovornosti) jer je to jedino moguće učiniti.

Model menadžment bajaut – management and employee buyouts je imao veliku zastupljenost u zemljama u tranziciji. Pretpostavlja da zaposleni preuzmu preduzeće u zakup, ali sa mogućnošću otkupa. Model je prilično spor u realizaciji, a ne postoje kriterijumi i pravila za njegov sprovođenje.

Model batch sale se sastoji iz prodaje i dokapitalizacije. Odnosno, potencijalni investitor se obavezuje ugovorom da će iznos do kontrolnog paketa od 51% dokupiti u određenom vremenskom periodu. Ovaj model ne podrazumeva prenos vlasničkih prava, ali ipak ulazak lica sa poslovnom logikom privatnog preduzetnika čini deo privatizacionog

⁴ Razlozi za pribegavanje ovom modelu su problemi koji nastaju u preduzeću, a koji postojeći menadžment ne može rešiti.

procesa. Ovo, s obzirom na to da se upravljanje privatizuje, a ono je u suštini predradnja privatizacije.

Investitoru se pruža mogućnost da raspolaže preduzećem, a nema kontrolu nad kontrolnim paketom. Ovaj model je, takođe podložan koruptivnom delovanju jer se može na različite, neregularne, načine iz tekuće privredne aktivnosti preduzeća finansirati, odnosno dokapitalizovati preduzeće, iako je protivzakonito. Upravo iz dva prethodno nabrojana razloga, ovaj model je podložan korupciji, iako sa praktičnog stanovišta može biti funkcionalan ukoliko se imaju prave namere investitora i ukoliko je stepen kontrole nad postupkom dokapitalizacije nemoguć.

Besplatna podela stanovništvu predstavlja novi pristup i koji je primenjen u nekoliko država u Evropi. Ovaj način sprovođenja privatizacije obezbeđuje najkraći vremenski period, a ono što je posebno prihvatljivo i širi participaciju građana u ovaj proces. Besplatna podela državne imovine je socijalno neprihvatljiviji model. Razlikuje se od klasičnih modela, jer se alokacija imovine obavlja besplatno, zatim obuhvata se sva imovina privrede, a odlikuje se i brzinom, obzirom na manje pripreme.

Prenos vlasničkih prava po ovom modelu moguć je: građanima i zaposlenima, raspodelom akcija (direktnom), podelom vaučera, preko posrednika (institucionalni investitori).

Podela akcija zaposlenima je jedan od mogućih varijanti besplatnih prenosa kapitala na zaposlene. Postoji više razloga za odobravanje ove varijante, ali i argumenata koji odobravanje čine spornim. Naime, postupak može biti efikasan i jednostavan, zatim socijalno je prihvatljivo da radnici koji su radeći stvarali preduzeća postanu vlasnici.⁵ Argumenti koji su u suprotnom pravcu od prethodno nabrojanih su sledeći: Privatizacija besplatnom podelom akcija zaposlenima bila bi brzo izvedena, i to jeste prihvatljivo kao tačno, međutim, ostale tvrdnje se mogu osporiti sa više stanovišta.

Deljenje kapitala samo zaposlenima, onemogućava deobu ostalim građanima da dobiju akcije određenim, njima interesantnih preduzeća. Takođe, treba naglasiti i to da i sami zaposleni u lošim preduzećima neće dobiti željeni zdravi deo kapitala. I na kraju, poslednja tvrdnja da su samo zaposleni stvarali preduzeća nije prihvatljiva, zato što rast i razvoj preduzeća nije rezultat rada zaposlenih, već se postiže kreditiranjem, zajmovima i drugim načinima favorizacije i pomoći preduzećima.

Ono što je značajno je to da zaposlenih po ovom modelu mogu vrlo teško kontrolisati rad menadžmenta preduzeća i eventualne radnje koje

⁵ Takođe, treba naglasiti da bi radnici postankom vlasnika pokazali puno veće interesovanje za rad preduzeća.

ne idu u prilog zaposlenima, ni preduzeću uopšte. Otvoreno pitanje je da li je radničko vlasništvo interesantno za strana ulaganja.

Besplatana podela državnog kapitala stanovništvu – masovna privatizacija je koncepcija masovne privatizacije proizašla u cilju prevazilaženja slabosti modela besplatne podele državnog kapitala zaposlenima. Najveći broj zemalja u tranziciji je izabrao ovaj model kao najprihvatljiviji. Sa socijalnog i pravednog stanovišta on to i jeste, ali je jako složen za implementaciju. Vaučerska privatizacija ima najmanje šanse za nastanak korupcije. Model podrazumeva isključenost administrativne diskrecije, kao i jasna pravila koja definišu tok postupka. Informacije koje su važne za postupak obično su široko dostupne, mada su informacije o preduzećima po pravilu deficitarne. Postupkom masovne vaučerske privatizacije obično upravljaju nezavisni subjekti. U principu, nijedan model nije imun na koruptivno delovanje. Ovaj model ima svojstvo da limitira moć i pojedinca i institucija u želji da eventualno utiču na tok privatizacije. Upravo iz tih razloga limitiranje spoljnjih uticaja, smatra se najmanje podložnim koruptivnim uticajima. Ključni elementi u realizaciji MVP, ono što predstavlja ključne elemente za realizaciju programa masovne privatizacije je:

- Selekcija preduzeća
- Brzina
- Korporatizacija;
- Vaučeri;
- Privatizacioni fondovi, institucionalna i politička podrška;
- Informisanje i razvoj tržišta kapitala.

Selekcija preduzeća je bitan elemenat, iz razloga što ne postoji univerzalan model koji tretira sva preduzeća u procesu privatizacije, bar po iskustvima do sada. Pre početka masove privatizacije potrebno je izveštiti selekciju preduzeća koja se ne trebaju naći na spisku za privatizovanje. Ovde se misli na preduzeća koja vrše komunalne poslove, kao i poslove vezane monopolom. Kod selekcije može doći do svesne zloupotrebe motivisane materijalnim, ali u suštini kratkoročnim interesima, u delu neprijavlivanja preduzeća za privatizaciju (a ukoliko to preduzeće sigurno ispunjava sve uslove i da se kao takvo moralo naći na spisku). Takođe, zloupotreba motivisana koruptivnim delovanjem moguća je i kod odvajanja malih preduzeća sa liste za privatizovanje. Brzina sprovođenja postupka privatizacije je od najvećeg značaja za njenu uspešnu realizaciju. Ona direkto utiče na dinamiku sprovođenja reformi u potpunosti. Mada, to ne treba da znači da brzina po svaku cenu treba biti na uštrb regularnog postupka i poštovanja rokova. Često, u

atmosferi što bržeg završavanja procesa mogu se javiti zloupotrebe motivisane korupcijom, kad brzina u postupku bar prividno prikriva moguće regularnosti. Korporatizacija je transformacija državnih preduzeća u društvo kapitala, koji je podeljen na akcije minimalne vrednosti zbog prodaje ili zamene za vaučere. Razlozi za korporatizaciju su:

- Korporatizacija je sredstvo za disperziju prava učesnika privatizacije u modelu masovne privatizacije;
- Korporatizacija predstavlja efikasno sredstvo za ujedinjavanje usitnjenog kapitala;
- Korporatizacija povoljno utiče na razvoj finansijskih tržišta.

Vaučere dobijaju građani za kupovinu akcija i predstavljaju određene certifikate. Dakle, oni su instrumenti za sprovođenje privatizacije, kao i element kojim se pospešuje i ubrzava privatizacija.⁶

Vaučeri mogu biti nominovani u novčanoj valuti ili u poenima. Više je razloga za nominovanje vaučera u poenima. Nominovanjem u poenima ne mogu biti sredstvo plaćanja, a time se odstanjuje mogućnost pojave efekata koje bi mogli izazvati (povećanje potrošnje i sl).

Usled slabe informisanosti građana, odnosno ukoliko princip transparentnosti procesa nije poštovan građani dovedeni u zabludu oko vrednosti vaučera mogu dati vaučere uz minimalnu nadoknadu, ili čak bez nadoknade, što licu koje uzima vaučer može doneti realnu vrednost za zamenu akcija preduzeća.

Nominovanjem vaučera u valuti ima više prividnog efekta. U takvom obliku oni liče na hartije od vrednosti, iako taj tretman dobijaju tek pri samom pretvaranju u akcije. Nominovanjem u valutu stvara se povoljan ambijent za prihvatanje procesa kod građana.

Pitanje koje je diskutabilnog karaktera je kupoprodaja vaučera. Kupoprodaja vaučera otvara prostor za špekulacije i ponašanja koja su sankcionisana zakonom. Vaučeri ipak nisu valuta, niti hartije od vrednosti, već instrument za sprovođenje procesa privatizacije a to mora biti jedan od preovlađujućih argumenata protiv dozvoljavanja kupoprodaje vaučera. Međutim, ima argumenata i za dozvoljavanje slobodne trgovine vaučerima, kupoprodaje vaučerima, zaštita vaučera, stvaranje krupnih investitora, brži razvoj finansijskih tržišta.

Vaučerski fondovi su nastali kao posledica disperziranog vlasništva koje teško može upravljati preduzećima. Veliki broj akcija, koji se našao u rukama građana, nije mogao da obezbedi koncentraciju vlasništva. Upravo iz tih razloga u cilju sprečavanja posledica disperziranog

⁶ Vaučere samim emitovanjem, zbog limitiranog privatnog kapitala, utiču na cenu akcija čije cene u ovakvim okolnostima nisu niže.

vlasništva na upravljanje preduzećima, formirani su vaučerski fondovi. Osnovna uloga ovih fondova je posredništvo između preduzeća i građana u vaučerskoj privatizaciji. Kupovinom akcija fondova putem vaučera građani, po sopstvenoj želji, investiraju vaučere u fondove, a samim tim vaučerima fondovi kupuju akcije preduzeća shodno odlukama menadžmenta fonda. Osnivači fondova su, u većini slučajeva, fizička lica, kompanije, finansijske institucije, ređe i Vlada, čija je krajnja namera da pretvori fond u privatno vlasništvo.

U početku rada fonda, kompanija koja vodi poslovanje fonda snosi troškove rada fonda. Kasnije, čim se stvore uslovi za sopstveno prihodovanje, fond samostalno pokriva troškove poslovanja iz sopstvenih prihoda, dividendi od akcija, ako i i prodajom akcija iz svog portfelja. Fond, koji je stekao mogućnost sopstvnog prihodovanja, prihod može usmeriti na dalju kupovinu akcija, plaćanje dividendi akcionarima, ako i za troškove fonda.

Prenos kapitala na investicione investitore favorizuje brzi završetak postupka privatizacije i efikasnost u upravljanju. Ovaj model podrazumeva prenos ukupnog vlasništva na fondove koji postaju vlasnici. Ono što se karakteriše bitnim u ovom modelu je definisanje svojinskih pojava u relativno kratkom vremenskom periodu. Loše strane po ovom modelu su upravljanja fondovima koji imaju veliku ekonomsku moć, a i disperziju u vlasništvu se održava loše na upravljanje fondovima. Model prenosa državnog kapitala na privatizacijske agencije podrazumeva prenos kapitala na agencije koje je formirala država sa ciljem prostruktuiranja preduzeća i dalju prodaju investitorima. Agencija ima funkciju tranzitornog vlasnika i posle prodaje preduzeća prestaje da postoji, zbog ispunjenja cilja zbog kog je formirana.

Korupcija je, kod modela prenosa na institucionalne investitore, zanemarljiva. Može postojati u onoj meri u kojoj je kontakt između zvaničnika i potencijalnih investitora moguć, a da se pri tome čitav postupak realizuje na netransparentan način.

Prelaskom iz bivšeg društveno-ekonomskog sistema u novi oblik privrednog sistema, restitucija je bila jedan od modela koji je prirodno nametnut. Podrazumeva vraćanje imovine bivšim vlasnicima, a time prethodi poništavanje do tada važećih odluka o nacionalizaciji. Ovaj model, iako na prvi pogled izgleda praktičan sa aspekta operativno tehničkih metoda za sprovođenje, jako je problematičan, jer se dobar deo imovine za vraćanje nalazi u drugom obliku ili je potpuno nestao.

Fizičko vraćanje imovine obično je najjednostavniji metod, ukoliko je imovina sačuvana (kuće, poljoprivredno zemljište, građevinsko zemljište, poslovni prostori i sl.);

Obeštećenje novcem se vrši kada imovina promeni svoju prvobitnu

vrednost, tako da je teško ili nemoguće izdvojiti onaj deo koji je nacionalizovan.

Obeštećenje putem akcija se vrši kada država ne može iz budžetskih sredstava da nadoknadi vrednost denacionalizacije. Tada se pribegava ovoj metodi davanja akcija umesto novca odnosno objekata, ili nekog drugog oblika.

Restitucija ima značaj jer iskazuje odlučnost države da sprovede reforme. Upravo iz tog razloga ona ima specifičnu političku težinu. Skoro sve zemlje u tranziciji, se prilikom sprovođenja reformi, susreću sa denacionalizacijom.

Korupcija se može javiti kod nekih od metoda ovog modela, odnosno prilikom njihove realizacije. Novčano obeštećenje je podložno takvom delovanju. Procena nacionalizovane imovine na današnju vrednost, zamena, odnosno odustajanje od principa davanje novca umesto akcija u pojedinačnim slučajevima, izbor akcija boljih preduzeća su varijante koje su, u suštini, posledica koruptivnog delovanja.

3. ZAKLJUČAK

Obično, zbog različitih društvenih i političkih prilika, metodi se ne primenjuju pojedinačno u toku čitavog procesa. Upravo, zbog kombinovanja metoda privatizacije povećava se i mogućnost pojave korupcije. U ovakvim situacijama država iz krajnje opravdanih razloga mora razraditi mehanizme koje će preduprediti moguće koruptivne radnje prilikom implementacije pojedinih metoda privatizacije. Razvoj finansijskih tržišta, elektronske trgovine, kao i informatičkih dostignuća menjaju način ekonomskog kriminala koji ima standardne oblike pojavljivanja.

Društvo se suočava sa duplom pretnjom. Priroda savremenog informatičkog i komercijalnog društva donosi samim postojanjem nove savremene tipove kriminala. Paralelno organizovani kriminal širi polje aktivnosti. Veoma je teško reći šta predstavlja veću pretnju, zato što je teško kvantifikovati opasnost od jedne i druge vrste pretnji. Istraživanja ukazuju na to da je organizovani kriminal naročito prisutan u područjima u koje su uključeni sledeći faktori: tehnološki nivo znanja, odsustvo velikih nepovratnih investicija, velika proporcija javnih zahteva i potencijalno lociranje problema u definisanju svojinskih prava.

Organi čija je osnovna funkcija borba protiv savremenog finansijskog kriminala i korupcije, u svakom smislu moraju imati visok nivo znanja iz različitih oblasti kao što su: informatika, računovodstvo, zakonodavstvo itd. Dakle, potrebno je znanje u nekim oblastima sa ekspertnog nivoa, ukoliko se želi preduhitriti ili u najmanju ruku biti u trendu načina organizovanja savremenog privrednog, odnosno finansijskog kriminala.

Svakako, procedure za prijem ovog kadra treba promeniti. Sa ciljem boljeg identifikovanja potencijalnog prestupnika u finansijskim transakcijama, u nekim državama je bilo uspeha u ohrabrivanju, podele podataka između policije, poreskih službi, carine i ostalih regulatora sistema što je imalo velikog efekta na zbližavanje pojedinih službi na identifikovanju finansijskog kriminala.

L I T E R A T U R A

1. V. Vukotić, Privatizacija, IDN, Beograd, 2001.
2. J. Kamai, Put u slobodnu privredu' Beograd, 1992.
3. B, Mijatovia, Privatizacija, Beograd, 1993.
4. Andrew Haynes, Corpuration in Central and Easten Europe at the Tum of Millenium, London, 2005.
5. Ho Chi-Kun, Corporate Governance and Corporate Competitiveness: An international analysis, Corporate Governance, march 2005.
6. Scherrer, P. S., Directors responsibilities and participation in the strategic decision making process, Corporate Governance, 2003.
7. Skinner, D. Spira, L.F., Trust and control - a symbiotic relationship? Corporate Governance, 2003.
8. Stiglic Dž., Protivrečnosti globalizacije, SBM-x, Beograd, 2002.